

Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi
International Journal of Social Sciences
ISSN 2548-0685   www.sobider.net

**Kafkasya'dan Anadolu'ya Benzerlikleri ve Farklarıyla Bir Kültür Sembolü Olarak
Çerkes Evleri**

Öğr.Üyesi Dr. Tuğba Korhan¹

Özet

1856-1864 yılları arasında Rusya'nın anavatanlarını işgal etmesiyle yurtlarından sürülen Çerkes göçmenler, diğer Kafkas milletleriyle birlikte Osmanlı Devleti topraklarına kabul edilerek, Balkanlara ve Anadolu'nun çeşitli yerlerine yerleştirilmiştir.

Osmanlı Devleti, gelen göçmenler için arazi, iskan ve nüfus şartlarını da gözeterek genellikle Kafkasya iklimine alışık olmalarından dolayı yine benzer özellikte iklim koşulları taşıyan topraklar tahsis etmeye çaba göstermiştir. Dönemin şartlarına göre göç eden Çerkes muhacirlere Osmanlı Devleti, hayatlarını sürdürecekleri meskenlerinin yapımı konusunda da şartların el verdiği ölçüde yardım etmiştir. Örneğin, 1856-1859 yılları arasında gelen Çerkeslerin evlerinin yapımı Devlet tarafından üstlenilmiş, 1859'dan sonra gelenlerden yapabilecek maddi durumu olanlar kendi evlerini kurmuşlar, ihtiyaç sahiplerinin evlerinin yapım masrafı ise yine Osmanlı Devleti tarafından karşılanmıştır.

Çalışmamızda Kafkasya'dan göçüp Anadolu'ya gelen Çerkeslerin kültüründeki dönüşümü anayurtlarındaki ve sonradan Anadolu'da yaptıkları evlerdeki benzerlik ve farklılıklardan yola çıkarak değerlendirmeye çalışacağız.

Anahtar Kelimeler: Göç, kültür, Çerkes Tarihi.

Abstract

Circassian immigrants who were expelled from their homelands by Russian occupation of their homeland between 1856 and 1864 were placed in the Balkans and various parts of Anatolia by being accepted by the Ottoman State along with other Caucasian nations.

The Ottoman State has also endeavored to allocate lands with climate conditions similar to those of the Caucasus, due to their familiarity with the climate of the Caucasus, taking into account the conditions of the land, settlement and population for the immigrants. The Circassian immigrants who migrated according to the conditions of the Ottomans helped the Ottoman Empire to the extent that the conditions for the construction of the dwellings for which they live will last. For example, the construction of the homes of the Circassians who came between 1856-1859 was undertaken by the State, the ones who could make money after 1859 had built their own houses and the construction costs of the houses of the needy were again covered by the Ottoman State.

In our paper we will try to evaluate the transformation of the Circassians who migrated from the Caucasus to the Anatolia through the similarities and differences in their homes in their homeland and later in Anatolia.

Key Words: Migration, culture, history of Circassian

---

¹ Çukurova Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi.

1. Çerkes Kimliği

Kafkasya’da yaşayan Adige ve diğer kabilelerin hepsine birden “Çerkes” adı verilmektedir. Bu ismin kullanımı belirli bir kavim ismi olmaktan ziyade Kafkasya’nın kuzeyindeki halkların tümünü ifade etmektedir. Osmanlı kaynaklarında da Çerkes ismi genellikle Kafkasya’nın kuzeyindeki halkların tümünü ifade etmekte kullanılmıştır. Böylece Çerkes ismi etnik olmaktan çok kültürel bir tanımlamayı oluşturmaktadır.

Türkiye’de Çerkes olmayan kesimin Kuzey Kafkas halklarının tamamını tanımlamak için kullandığı Çerkes ismi, dışarıdan verilen bir adlandırmadır. Oysaki bizim Çerkes dediğimiz kesim, grup içi ilişkilerde kendilerini Adige olarak isimlendirirler. Kuzey Kafkasya’dan gelen göçmenlerin büyük çoğunluğu Adige olduğundan Çerkes ismi bizim için diğer grupların da ortak ismi haline gelmiştir.

Türkiye’de Adigeler dışında Kuzey Kafkasyalı olarak Abazalar, Osetler, Çeçenler, Dağıstanlılar (Avar, Lezgi, Kumuk vb. kavim) ve Karaçay-Balkarlar bulunmaktadır. Fakat kendilerini adige olarak adlandıran Çerkesler kendi aralarında da boylara ayrılmaktadırlar hatta bayraklarında kullandıkları 12 yıldızın her biri bir boyu temsil etmektedir. Bu boy isimleri (1) Hatukhay, (2) Mektosh, (3) Natukhay, (4) Barakay (Abaza), (5) Bjeduğ, (6) Vubih, (7) Kabardey, (8) Besleney, (9) Shapsığ, (10) Çemguy, (11) Yecerukay, (12) Abzehtir.²

2. Çerkeslerin Anavatanı Kuzey Kafkasya

Kafkasya 40–45 kuzey enlemleri ile 37–50 doğu boylamları arasında yer alan, batıda Azak ve Karadeniz, doğuda Hazar Denizi, kuzeyde Maniç çukuru, güneyde ise Karadeniz’e dökülen İngur ırmağı ile çevrili bölgeye verilen isimdir. Söz konusu sınır aynı zamanda, bölgenin tarihi- etnoğrafik sınırı olarak da kabul edilmektedir. Kuzey Kafkasya, Avrupa kıtasının güneydoğu ucunda, Asya ile sınırı olan coğrafi, etnik ve ekonomik bir bölgedir ve Rusya Federasyonu sınırları içinde kalmaktadır. Burada siyasal ve idari anlamda Rusya Federasyonu’na bağlı yedi Cumhuriyet (Dağıstan, Çeçenya, Kabartay-Balkarya, Kuzey Osetya, Adigey, İnguşya, Karaçay-Çerkesya) ile, il statülerinde olan Krasnodar Kray ve Stavropol Kray Bölgeleri bulunur. Kafkaslarda, Rusya Federasyonu’na bağlı yedi Cumhuriyet dışında Gürcistan, Ermenistan, Azerbaycan, Azerbaycan’a bağlı Nahçıvan ve Yukarı Karabağ özerk bölgeleri, Abhazya (bağımsızlığını 2009’da ilan eden Abhazistan), Acaristan ve Güney Osetya özerk bölgeleri yer almaktadır.³

Çerkeslerin M.Ö. 12-11. Yüzyıllarda yaşamış Kuban ve Kolkhide antik kültürünün sahiplerinin torunları olduğuna inanılan Çerkesler 18. Yüzyılın sonlarına kadar Kafkasya’da yaşamış ve yüzyıllarca sürekliliği olan belirgin bir kültür oluşturmaya başlamışlardır.

² Habiçoğlu,1993: Nart Yayıncılık, 4.

³ Tavkul, 2009: Selenge Yayınları, 34.

Fakat Rusya 18. Yüzyıldan sonra Kuzey Kafkasya'ya yayılmayı milli bir siyaset haline getirmiştir. Özellikle Kırım'ı Rusya'nın ele geçirmesinden sonra Gürcistan'ı da kendine bağlayan Rusya 1828-1829 Osmanlı Rus savaşı'nın sonunda imzalanan Edirne Anlaşması'yla Osmanlı'nın bu bölgedeki gücünü kırmış ve Kuzey Kafkasya'yı işgale başlamıştır. Zaman zaman Kafkas milletleri Rusya'ya karşı isyan girişimlerinde bulunsalar da başarılı neticede yüzyıllarca anavatanları Kuzey Kafkasya'da yaşayan Çerkesler Rusya'nın 1864 tarihinden itibaren sürgün etmesiyle dünyanın dört bir tarafna yayılmışlardır.

Çerkes göçmenleri Balkanlar'dan Arap çöllerine kadar Osmanlı topraklarına yoğun olarak göç etmişlerdir. Çerkezler, yeni yerleşim yerleri Osmanlı topraklarında Sinop Reyhanlı arasına düz bir çizgi halinde çeşitli yerlere, Marmara bölgesine ve Suriye ile Ürdün sınırına yerleştirilmişlerdir. Günümüzde Türkiye'de yoğun olmakla birlikte, Suriye, Ürdün, Yugoslavya, ABD, Almanya ve Fransa gibi birçok ülkede Çerkes toplulukları mevcuttur.

Rus saldırıları sonucu ilk kez 1768' de 10 bin, 1780–1800; 1812–1815 ve 1828–1829 savaşlarından sonra da üç dalga halinde binlerce Kuzey Kafkasyalı Anadolu'ya göç etmiştir. Kafkasya'dan Osmanlı topraklarına sürülen Çerkes halkı, deniz ve kara yoluyla bu topraklara getirilerek birçok yerleşim bölgesine yerleştirilmiştir. Deniz yoluyla Samsun, İstanbul ve Mersin limanlarına indirilen Çerkezler bu bölgelerden Karadeniz'in, Marmara'nın ve Çukurova'nın farklı bölgelerine dağılmışlardır.

Mersin Limanı'ndan Çukurova Bölgesine gelen Çerkesler iklim koşullarına uyum sağlayamayacaklarını anlamış, sıcak iklim ve sıtma sebebiyle ağır kayıplar vermiş, bu sebeple de alışık oldukları iklim koşullarına uygun bölgelere göç etmişlerdir. Kuzey Kafkasya kökenli birey ve aileler, genel nüfus yoğunluğu olarak Adapazarı, Düzce, Balıkesir, Samsun, Çorum, Sinop, Tokat, Sivas, Yozgat, Eskişehir, Kayseri, Adana, Kahramanmaraş olmak üzere Türkiye geneline yayılmışlardır.⁴

3. Çerkes Kültürü

Çerkesler katı sosyal kurallarla birbirlerine ve topluma bağlıdırlar. Bu katılıktan dolayı kültürlerine yüzyıllarca sahip çıkabilmişlerdir. Bunda sınıflı bir toplum olmalarının da etkisi vardır. Özellikle 13.-ve 15. Yüzyıllar aralığında feodalite Çerkes toplumunda etkili olmuştur. Toplumun en üst yabakası yönetici vasfında olan pşi adı verilen prenslerdeydi. Pşılar mülkleri ve nüfuzlarıyla üstünlük sağlıyorlardı. Çiftçileri çalıştırıp yaşıyorlardı. Pşılar Hükümlerlikleri altındaki topraklarda kendilerine bağlı profesyonel savaşçıların gücüne dayanarak halkı yönetiyorlardı. Toplumun en alt sınıfını savaşlarda veya baskınlarda ele geçirilmiş olan köleler (pşitl ve vuneut) oluştururdu. Bunlar alınıp satılabilir veya azat edilebilirdi. Savaşta veya baskında düşmanını ele geçiren onu köle yapma hakkına sahipti Kuzeybatı Kafkasya'daki köleler 'vuneut', Çerkes diyalektiyle 'wunav' (kapıcı) esirlerden oluşuyordu. Feodal düzenin baskısı sonucu 1700lü yılların başlarında bu toprak üzeninde karşı isyan

⁴ Berkuk, 1958: İstanbul Matbaası, 66.

hareketleri olsa da sürgünden önce ve hatta sonra da Çerkeslerin gerek kültürel gerek ekonomik ilişkilerinde sınıflı toplum yapısı kendini hissettirmiştir.⁵

Çerkes ailelerinde akrabalık ilişkileri çok yaygın ve önemlidir. Akrabalık ilişkilerinde bir iç içelik söz konusudur. Ailede sayılan, sözü tutulan aile reisine *thamade* denilmektedir. Bu statüsündeki kişilerin aldığı kararlar bu akrabalık ilişkisi içerisinde bulunanların tümü için geçerlidir. Aynı zamanda düğünler, cenazeler, toplantılar gibi bir araya gelişlerin hepsinde bir *thamadelik* kurumu bulunur.⁶(Huvaj,2001)

Çerkeslerde aile genellikle geniş aile olup, ana, baba, çocuklar ve torunlardan oluşmaktadır. Aile bireyleri arasında sert ve sıkı bir disiplin vardır. Özellikle yaşlılara ailede ve toplumda ayrı bir değer verilir, ailenin reisi babadır, kararları o alır, diğer üyeleri ise uygular. Aile reisinin kararları emir niteliğinde olup erkeğin ailedeki bu otoritesi yaşı ilerledikçe artar ve kabilelerde de etkili olmaya, şefi durumuna geçmeye başlar. Aile içinde küçüklerinin alınacak kararlarda önemli bir katkısı ve etkisi yoktur fakat kararların uygulayıcısı durumundadırlar.

4. Türkiye’de yerleşme

Çerkesler Kuzey Kafkasya’daki anayurtlarından Anadolu’ya geldiklerinde Osmanlı Devleti onlara kapılarını açmış, dönemin şartları içinde hayatlarını devam ettirmeleri için çaba sarf edilmiştir. Bu muhacirlerin öncelikli ihtiyacı barınmadır. Devlet bu ihtiyacı karşılamada dönem dönem değişik tavır içinde olmuştur. 1856-1859 yılları arasında muhacirlere ev yaptırılmasının benimsendiğini, 1860-1861 yılları arasında Çerkeslerin kendi evlerin inşa etmeleri siyaseti benimsenmiş. 1861 ortalarından itibaren küçük çapta da olsa en azından kulübe şeklinde bir evin masrafının kabul edileceğini tespit edilmiştir. Bu tavır farklılıklarının muhacirlerin geldikleri yerler ile ya da kimlikleri ile bir ilişkisi yoktur. Mevcut siyasi ortam, muhacirlerin sayısı, hazinenin durumu gibi hususların etkisiyle böyle bir değişim ortaya çıkmıştır.

Osmanlı Devleti Çerkes göçmenleri iskân edilirken şu hususlara dikkat etmiştir: Muhacirlere eldeki toprakların durumuna göre ekip biçerek hayatlarını idame ettirebilecekleri büyüklükte araziler tahsis edilmiş ayrıca bu arazilerin tarıma elverişli, verimli ve sulama imkânına sahip olmalarına önem verilmiştir. Muhacirlere bundan sonraki hayatlarını içerisinde sürdürecekleri evleri temin edilirken bu evlerde yaşayacak muhacirlerin ve bundan sonra onlarla bir arada yaşayacak yerli halkın rızalarının olmasına da özen gösterilmiştir.

Muhacir iskânıyla birlikte yeni oluşturulan köylerin alt yapısının uygun, sokaklarının mümkün olduğu kadar geniş ve yollarının düzgün bir şekilde yapılması hususunda özen gösterilmiştir. Kafkasya muhacirlerinin ekonomik durumu iyi ve hayatlarını kendi başlarına sürdürme imkânları olanlara devlet yardım yapmaya gerek duymamış ve böyle kişilere yardım yapılmamıştır. Ekonomik durumu zayıf olup çalışabilecek durumda olanlara durumu iyi olan vatandaşların evlerinde yahut iş yerlerinde iş imkânları sağlanmıştır.⁷

⁵ Paşu, 2003: Doğan Yayınları, 21.

⁶ Huvaj, 2002: Adige Yayınları, 56.

⁷ İpek, 2013: Anadolu Üniversitesi Yayınları, 143.

5. Evlerin konumlanması

Ahmet Şerif Osmanlı Devleti döneminde Çerkesleri şu sözlerle tanımlamıştır; “Ne evleri, ne köyleri, ne kıyafet ve hayat biçimleri, ötekilere, özellikle Türklere, hiç de benzemez. Evleri, insanların oturacağı gibi yapılmış, köyleri için, en açık ve havadar yerler seçilmiştir. Kendileri de, serbest bir terbiye altında, serbest büyümeye alışmışlardır.”⁸

Osmanlı topraklarına gelen Çerkesler, kendilerine gösterilen topraklara kültürlerini, yaşam tarzlarını da olabildiği ölçüde taşımaya çalışmışlardır. Yaşayışlarında, yemeklerinde, danslarında kendi kültürlerini devam ettirme çabası içinde olan bu göçmenler, Anadolu'ya geldiklerinde yaptıkları konutlarda da olabildiği kadar geçmişlerinin izlerinden faydalanmışlardır.

Çerkesler Kafkasya'da yaptıkları evleri bölgenin geniş arazilerine uygun rahat fakat belirli bir düzen içinde planlamışlardır. Ayrıca ev inşa edilecek yeri mümkün olduğu kadar düzlük bir alanlardan seçmişler. bu şekilde her köyde kırk elli civarında ev bir daire biçiminde oluşturulmuştur. Aileler, kendi tarla ve bahçesinin kenarında bulunduğu için evlerini biraz ayrı yerlerde kurarlardı. Birbirine yapışık dar yerlerde asla sıkışıp oturmazlardı.

Bunun yanında her evin bahçesinde yüz yılları geçmiş bir ağaçlık bulundurmamak hiç ihmal edilmeyen bir noktaydı.

Anadolu'daki Çerkes yerleşimlerine baktığımızda evlerin yerleşiminin Kafkasya'daki gibi imkanlar ölçüsünde geniş arazilere üzerinde kurulmuştur. Örneğin, Düzce bölgesindeki konutlar Kafkasya'daki yerleşim yerleri gibi birbirinden ve yoldan uzakta ve geniş bahçelere sahip mekanlardır. Hem anayurtlarında hem de Anadolu'da Çerkes köylerinin temel özelliklerinden tüm köylerde büyük meydanların olmasıdır. Köyde bırakılan büyük meydanların anlamı Çerkeslerin düğün, cenaze gibi törenlere verdiği büyük değerden kaynaklanmaktadır.

Kayseri Pınarbaşı yöresinde Düzce Çerkes köylerinde Kafkasyadaki gibi çitlerle çevrilmiştir. Bu çitler özel mülkiyeti sembolize etmese de güvenlik amaçlıdır. Çitle çevrilen alanda evler, hacaş adı verilen misafir evi, zahire ambarı, samanlık, otluk, evlerin arka tarafına önden görünmeyecek şekilde konumlandırılmış ahır inşa ederlerdi ki bunun nedeni de çok önem verilen ayıp ve saygı kavramlarıdır.⁹

⁸ Şerif, 1999: Türk Tarih Kurumu, 165.

⁹ Sever, 1999: Doğan Kitap, 170.

Kuzey Kafkasya 1853.

6. Ev yapımında kullanılan malzemeler

Kuzey Kafkasya'da geleneksel Çerkes evleri çubuk, saz, örme dallar yada ağaç ana malzemesiyle yapılmıştır. Geleneksel evin tabanı toprak döşemedir ve konut doğrudan toprağa oturtulmuştur. Anadolu'ya geldiklerinde bölgenin koşullarına göre ev yapımı için malzemeler farklılaşsa da genellikle Çerkesler usta oldukları ağaç işçiliğinden buradaki evlerini inşa ederlerken faydalanmışlardır.

Anadolu'da ki Çerkes köylerinde inşa edilmiş özgün Çerkes konutları Kuzey Kafkasya'da olduğu gibi, ormanlık bölgelerde ahşap, dağlık kesimlerde taş konutlar ve vadilerde çubuk, saz, örme dallar ile balçıkla inşa edilmiş konutlardır. Ahşap konutların son örneklerine Kahramanmaraş civarında, taş konutlara İç Anadolu bölgesinde çubuk, saz ve örme dal tekniğiyle inşa edilmiş konutlara ise Düzce Bölgesinde rastlanmaktadır.

Kayseri, Pınarbaşı, Karaboğaz Köyü.

7.Evlerin özellikleri

Kuzey Kafkasya'daki evleri de Anadolu'ya ilk geldikleri dönemde yaptıkları evleri de uzun ev tarzında odaların yan yana yerleştirildiği birbirinden bağımsız iki ya da üç odadan oluşan evlerdir. Bu evler genellikle kible evi denilen yönde yapılmış olup ön cepheye oturma odası arka en uzağa ise mutfak konumlandırılmıştır. Odalardan birbirine geçiş yoktur. Kafkasya'daki evlerin pencereleri küçük ya da penceresiz olmakla birlikte Samsun, Kayseri, Kahramanmaraş'taki Çerkes köylerindeki evler küçük pencereci iklim şartlarına göre Adana ve Düzce köylerindeki evlerde ise büyük camlı pencereler mevcuttur.¹⁰

Kafkasya ve Anadolu'nun genelindeki geleneksel Çerkes evlerinin ortak özelliklerinden biri de evin önünde bütün cepheyi kaplayan açık bir veranda bulunmasıdır. Burası konutun giriş holü gibidir. Bu nedenle odaların kapıları ve pencereleri her zaman açık bırakılır. Giriş kapısı Çerkes evlerinde bahçenin dışından görülebilecek konumda yapılır ev girişi misafire saygı anlamında mahrem sayılmamıştır. Fakat bunun yanında kapılar genellikle uzun boylu olan Çerkeslerin biraz eğilip girebileceği alçaklıkta yapılır ki eğilerek bir eve girmek de saygı göstergesidir.

---

¹⁰ Sever, 171.

Çerkesler evlerini inşa ederlerken bereket ve şans getireceklerine inandıkları için misafirlere kendilerinin yaşadığı alan dışında Haceş olarak adlandırılan ayrı bir bölüm oluştururlardı. Bu odalarda pencere, kapı, dolap, oturma platformları daha incelikli uğraşılmış ahşap oymalarla süslenmiş ve her an gelebilecek misafirler için her zaman temiz tutulan bölümlerdir. Çerkes evlerinin genel özelliği olan sadelik ve temizlik haceşlerde de kendini göstermektedir. Çerkeslerde köye gelen misafir herkesin konuğu sayılır ve saygıyla karşılanırdı. Haceş'te ağırlanır ve kendisine yemek ikram edilir burada konaklamasına izin verilirdi. Gelen misafir yalnız bırakılmaz asalet, yaş gibi hiyerarşilere göre oturma düzeninde toplanılarak misafirle sohbet edilirdi. Haceş geleneği gerek kültür aktarıcısı olarak gerekse öğretici bir kurum olarak yüzyıllarca varlığını korumuştur. Anadolu'ya göç ettiklerinde de maddi durumu iyi olan Çerkeslerin Haceş geleneğini devam ettirdikleri görülür.¹¹

Anavatanından ayrı milletler sembollere daha çok bağlanırlar, Çerkesler'de bu savunma mekanizmasının tipik örnekleri mevcuttur. Köle bir aileden gelmeyen her Çerkes ailesinin bir sembolü vardır. Geleneksel Çerkes motiflerinin kullanıldığı bu sembollere Haceş olan evlerde bu bölümde olmayan evlerde misafir odalarının duvarında yer verilir. Günümüzde bu sembollerin kullanım alanlarının arttığı yüzükten telefon kılıfına kadar Çerkes gençlerin aile sembollerine rağbet ettiği görülmektedir.

Kuzey Kafkasya Aile Sembolleri

¹¹ Tavkul, 135.

Kafkasya'dan Anadolu'ya Benzerlikleri ve Farklarıyla Bir Kùltür Sembolü Olarak Çerkes Evleri

Günümüzde Anadolu'da kullanılan aile sembolleriyle süslenmiş dekoratif malzemeler

Hem Kafkasya hem de Anadolu'daki Çerkes evlerinin duvarlarını süsleyen bir başka ortak nokta da savaşçı resmidir.

Kuzey Kafkasya Çerkes Evinde bir duvar resmi

Düzce Taşköprü Çerkes Köyü'nden bir duvar resmi

Dansları ve müzikleri ile ayrı bir inceleme konuları olan Çerkeslerin geleneksel çalgıları akordeondur. Her aileden bir kişi hale akordeon çalmayı bilir ve genellikle her misafir odasında bu müzik aleti bulunur.

Kuzey Kafkasya'dan bir mızıka

Kayseri Kılımehmet Köyünden bir mızık

Sonuç

Anayurtları Kuzey Kafkasya'dan Osmanlı topraklarına göç eden erkes halkı nüfus yoğunluğu, iklim şartları gibi özellikler gözetilerek Anadolu'nun çeşitli bölgelerine yerletirilmilerdir. Bu göçmen halk yurtlarından getirdikleri geleneklerini olabildiğince yeni yerleşim yerlerine taımılardır. Hayat tarzları, yaayıları ahlakları saygı anlayışları deimeyen bu toplumun mesken kullanım alışkanlıkları da anayurtlarından çıktıktan sonra deimemi sadece maddi imkanlara, iklimin yapısına, dönemin ihtiyaçlarına göre ekillenmitir. Temelde aynı kültür özellikleri taşıyan gsteriten uzak sadelikten yana olan temizliiyle dikkat çeken, misfire değer veren bu kültür ve yaayı biçimi olabildiği kadar kendini korumuştur.

Türkiye'de ve Kafkasya'daki erkes köylerinde evlerin konumlandırılması hem de bu evlerin temel özelliklerinin deimemi olması bir kültür sürekliliğinin göstergesidir. Fakat yüzyıllar içinde üretim tarzının değişmesi ihtiyaçların yeniden şekillenmesine neden olmuş erkes kültürü de bu deiikliklerden nasibini alarak temelini korumakla birlikte adalamıtır.

Kaynaklar

Berkuk, İ. 1958: *Tarihte Kafkasya*, İstanbul: İstanbul Matbaası.

Habiçoğlu, B. 1993: *Kafkasya'dan Anadolu'ya Göçler*. İstanbul: Nart Yayınları.

Huvaj, F. 2002: *Kafkas Onuru*, İstanbul: Adige Yayınları.

İpek, N. 2013: “Osmanlı Devleti'nin Göç ve İskân Politikası”, *Osmanlı'da İskân ve Göç*, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.

Papşu, M. 20013: “Boyun Eğmeyen İnsanların Ülkesi: Kafkasya”, *Atlas Tarih Özel Sayı*, S:24, İstanbul: Doğan Burda Dergi Yayıncılık.

Sever, M. 1999: *Kafdağı'nın Bu Yüzü, Türkiye'deki Kafkas Kökenliler*. İstanbul: Doğan Kitap.

Şerif, A. 1999: *Anadolu'da Tanın*, C:1, Haz: Mehmed Çetin Börekçi, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.

Tavkul, U. 2009: *Kafkasya Gerçeği*, İstanbul: Selenge Yayınları.